

Романів Павло Володимирович,
кандидат географічних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна, e-mail: travlo2007@ukr.net

КЛАСИФІКАЦІЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

Мета. Мета статті полягає у аналізі підходів до поняття розвиток у контексті його адаптації до рекреаційно-туристичної сфери регіону. Регіональний розвиток туристично-рекреаційної сфери має свої структурно-функціональні аспекти, котрі обґрунтовано у статті

Методика. Проведення дослідження відбувалося поетапно. На початковому етапі здійснювалася постановка проблеми. Наступний етап стосувався накопичення наукової інформації з проблем методологічних підходів до розвитку туристично-рекреаційної сфери на регіональному рівні. Далі здійснювалася обробка інформації з використанням таких методів: порівняльного, статистичного, аналізу, синтезу, кореляції, наукової систематизації. Далі відбувалася систематизація опрацьованої інформації та наукове обґрунтування результатів дослідження.

Результати. Результати нашого дослідження можна виразити кількома аспектами: науковий, організаційний, функціонально-практичний, систематизаційний. З точки зору наукового аспекту нами проведено пошук та аналіз літератури з проблем розвитку на різних рівнях організації територіально-просторових та соціально-економічних систем. Відтак, визначено предметно-суб'єктну природу та мету регіонального розвитку. Встановлено, що регіональний розвиток туристично-рекреаційної сфери на сучасному етапі прямує до конкурентної боротьби за споживача відповідних послуг, екологізацію, соціалізацію у контексті створення робочих місць, комфортності проживання. Організаційний та функціонально-практичний аспекти дослідження зводиться до можливості врахування різних типів розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону у залежності від наявних ресурсно-інфраструктурної складової, історичних аспектів господарювання, тактико-стратегічних перспектив, географічного, соціально-економічного положення регіону. Систематизаційний аспект ґрунтується на спробі систематизації підходів до розуміння розвитку та їхньої адаптації до розвитку туристично-рекреаційної сфери на регіональному рівні.

Наукова новизна. Проведено систематизацію ознак та типів розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону. Визначено предметно-суб'єктну сутність, а також мету та завдання регіонального розвитку.

Практична значимість. Класифікація допоможе структурувати інформацію стосовно проблем у розвитку за певними ознаками та типами, визначати пріоритетність у формуванні стратегічних документів заради оптимального планування розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону. Результати дослідження сприятимуть підвищенню ефективності управління інноваційними процесами в туристично-рекреаційній сфері на регіональному рівні. Ключовим аргументом для цього є те, що головна проблема регіонального розвитку є вибір сучасної стратегії регулювання та інструментів реалізації управлінської діяльності в туристично-рекреаційній системі регіону як пріоритетної сфери регіональної економіки.

Ключові слова: регіон, розвиток, туристично-рекреаційна сфера, класифікація.

Романів Павел Владимирович,
кандидат географических наук, доцент

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
г. Львов, Украина, e-mail: travlo2007@ukr.net

КЛАССИФИКАЦИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОЙ СФЕРЫ РЕГИОНА

Цель. Цель статьи состоит в анализе подходов к понятию развития в контексте его адаптации к рекреационно-туристической сфере региона. Региональное развитие туристско-рекреационной сферы имеет свои структурно-функциональные аспекты, которые обоснованы в статье.

Методика. Проведение исследования происходило поэтапно. На начальном этапе производилась постановка проблемы. Следующий этап касался накопления научной информации по проблемам методологических подходов к развитию туристско-рекреационной сферы на региональном уровне. Далее производилась обработка информации с использованием следующих методов: сравнительного, статистического, анализа, синтеза, корреляции, научной систематизации. Далее происходила систематизация обработанной информации и научное обоснование результатов исследования.

Результаты. Результаты нашего исследования можно выразить несколькими аспектами: научным, организационным, функционально-практическим, систематизационным. С точки зрения научного аспекта нами проведен поиск и анализ литературы по проблемам развития на разных уровнях организации территориально-пространственных и социально-экономических систем. Следовательно, определены предметно-субъектная природа и цель регионального развития. Установлено, что региональное развитие туристско-рекреационной сферы на современном этапе стремится к конкурентной борьбе за потребителя соответствующих услуг, экологизацию, социализацию в контексте создания рабочих мест, комфортности проживания. Организационный и функционально-практический аспект исследования сводится к

возможности учета различных типов развития туристско-рекреационной сферы региона в зависимости от имеющихся ресурсно-инфраструктурной составляющей, исторических аспектов хозяйствования, тактико-стратегических перспектив, географического, социально-экономического положения региона. Систематизационный аспект основан на попытке систематизации подходов к пониманию развития и их адаптации к развитию туристско-рекреационной сферы на региональном уровне.

Научная новизна. Проведена систематизация признаков и типов развития туристско-рекреационной сферы региона. Определены предметно-субъектная сущность, а также цель и задачи регионального развития.

Практическая значимость. Классификация поможет структурировать информацию о проблемах развития по определенным признакам и типам, определять приоритетность в формировании стратегических документов ради оптимального планирования развития туристско-рекреационной сферы региона. Результаты исследования будут способствовать повышению эффективности управления инновационными процессами в туристско-рекреационной сфере на региональном уровне. Ключевым аргументом для этого является то, что главной проблемой регионального развития является выбор современной стратегии регулирования и инструментов реализации управленческой деятельности в туристско-рекреационной системе региона как приоритетной сферы региональной экономики.

Ключевые слова: регион, развитие, туристско-рекреационная сфера, классификация.

UDC 338.48

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.66.29-36>

Romaniv Pavlo Volodimirovich,
PhD in Geographic, Associate Professor

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine,
e-mail: rpavlo2007@ukr.net

CLASSIFICATION OF DEVELOPMENT OF THE TOURIST AND RECREATIONAL SPHERE OF THE REGION

The purpose of the article is to analyze approaches to the concept of development in the context of its adaptation to the recreational and tourist sphere of the region. Regional development of tourism and recreation has its own structural and functional aspects, which are justified in the article.

Method. The study was conducted in stages. At the initial stage, the problem was posed. The next stage was the accumulation of scientific information on the problems of methodological approaches to the development of tourism and recreation at the regional level. Then the information was processed using the following methods: comparative, statistical, analysis, synthesis, correlation, scientific systematization. Then there was a systematization of processed information and scientific substantiation of research results.

Results. The results of our study can be expressed in several aspects: scientific, organizational, functional and practical, systematization. From the point of view of the scientific aspect, we conducted a search and analysis of the literature on development issues at different levels of the organization of territorial and spatial and socio-economic systems. Therefore, the subject-subject nature and purpose of regional development are determined. It is established that the regional development of the tourist and recreational sphere at the present stage is aimed at competition for the consumer of relevant services, greening, socialization in the context of job creation, living comfort. Organizational and functional-practical aspects of the study are reduced to the possibility of taking into account different types of development of tourism and recreation in the region depending on the available resource and infrastructure component, historical aspects of management, tactical and strategic prospects, geographical, socio-economic situation of the region. The systematization aspect is based on the attempt to systematize approaches to understanding development and their adaptation to the development of tourism and recreation at the regional level.

The scientific novelty. The systematization of signs and types of development of the tourist and recreational sphere of the region is carried out. The subject-subject essence, and also the purpose and tasks of regional development are defined.

The practical significance. The classification will help to structure information on development problems by certain features and types, to determine the priority in the formation of strategic documents for optimal planning of the development of tourism and recreation in the region. The results of the study will help increase the efficiency of innovation management in the tourism and recreation sector at the regional level. The key argument for this is that the main problem of regional development is the choice of modern regulatory strategy and tools for the implementation of management activities in the tourism and recreation system of the region as a priority area of regional economy.

Key words: region, development, tourist and recreational sphere, classification.

Постановка проблеми. Регіональний, периферійний туризм не завжди привертав належну увагу у практиків, управлінців, місцевих громад. Причиною є акцент на дискретні дестинації, що мають певну історію загосподарювання, чи наявність ресурсів, котрі використовуються часто нерационально всупереч концепції сталого розвитку. Проте, зараз ситуація змінюється у бік розуміння важливості територіальних структур у виконанні ними суспільних, економічних, екологічних функцій, наприклад: природоохоронна функція, субфункція регіонального

вирівнювання, перерозподілу раціонального використання ресурсів, їхнього збереження, створення доходу тощо. Саме туристично-рекреаційна сфера здатна забезпечити виконання регіоном таких функцій, що узгоджуватиметься з концепцією сталого розвитку. Однак, необхідно мати розуміння напрямку, інтенсивності, стабільності розвитку регіональної системи загалом, окремих її частин (місто, ОТГ, район, кластер), зокрема. Оскільки в Україні уже формується конкуренція регіонів у розвитку туризму та рекреації, ведеться боротьба за споживача, постає питання планування та чіткого і своєчасного виконання запланованих кроків та досягнення цілей. Тому, розуміння поняття розвитку, його типів (класифікації) та різноманітності уможливить раціональну побудову стратегії розвитку території (дестинації), підприємства, галузі, комплексу, виду туризму та регіону загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій географічній, економічній літературі існує чимало публікацій, присвячених питанням розвитку, регіонального розвитку, розвитку видів діяльності в регіоні, розвитку підприємств, класифікаційним ознакам розвитку.

Деякі праці присвячені розвиткові аспектів у туристично-рекреаційній сфері, зокрема бізнес-моделей, мережових структур [2]. Чимало авторів зосереджують свою увагу на проблемах активізації туристично-рекреаційної галузі (сфери) в регіоні [4], регіональних аспектів регулювання галузі [1], дефініції понять розвитку системи [6].

Такі вчені як Богатирьов І.О., Воронков Д.К., Погорелов Ю.С., Сурмін Ю.П. та ін. акцентують увагу на часовому аспекті розвитку [3; 12]. Мала М.Т., Грабельська О.В. виокремлюють ознаку за керованістю та спонтанністю розвитку системи, що актуально для ідентифікації процесів, явищ, що піддаються управлінню та керуванню [9].

Загалом економічна література присвячує питання розвитку головно підприємствам, нас же цікавить багатоаспектний підхід на регіональному рівні, котрий ураховує територіальний, екологічний, управлінський, часовий аспекти.

Формулювання цілей статті (Постановка завдання). Метою статті є здійснити класифікацію розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону з урахуванням різноманітних підходів: системного, структурно-функціонального, галузевого, територіального, хронологічного.

Вклад основного матеріалу. Розглядаючи регіон як відкриту систему (соціальну, економічну, територіальну, екологічну тощо) констатуємо, що йому, як і іншим соціально-економічним системам притаманні як мінімум дві рушійні сили: бажання вижити (зберегти себе, мати визначену стабільність) і прагнення розвиватися (самоудосконалюватися) [15]. Розвиток відбувається за різних умов впливу факторів зовнішніх та внутрішніх, що за різних комбінацій, інтенсивності впливу, співвідношення визначають напрям, динаміку, перспективи розвитку регіону загалом, чи його частин, видів діяльності у ньому, зокрема.

Існує багато трактувань поняття «розвиток» з різних точок зору. Авторка Л. Завідна [8] згрупувала підходи до розуміння і вивчення його таким чином: вивчення і виділення властивостей систем, що розвиваються; формування трактувань даного терміну; порівняння поняття розвитку з родинними (у плані наукового пізнання поведінки систем) категоріями. Зрозуміло, що будь-якого науковця цікавлять усі три групи підходів, проте, для нас у дослідженні розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону важливим є підхід, що виявляє властивості, розвиток системи туристично-рекреаційна сфера регіону, типізацію розвитку за найсуттєвішими ознаками.

Автор Л.Г. Мельник [10] аналізує, трактує поняття розвиток через наявність сутнісних аспектів трьох основних властивостей: необоротності, спрямованості та закономірності.

Спробуємо розглянути ці властивості у трактуванні розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону. Необоротність розвитку є характеристика процесу, яка вказує, що перехід з кінцевого стану, який виник у результаті цього процесу, у початковий вихідний стан неможливий без змін у навколишньому середовищі [19]. Зміна умов зовнішніх факторів впливу на туристично-рекреаційну сферу, особливо тих факторів, на які регіон (управлінські структури, організації тощо) вплинути не може, здатні відкинути показники системи до якогось початкового (фіксованого раніше) стану. Таку ситуацію простежуємо з впливом пандемії, спричиненої Ковід-19, на показники розвитку туристично-рекреаційної сфери не тільки у окремому регіоні країни, але й усього світу.

Властивість спрямованості ґрунтується на здатності відкритої системи (туристично-рекреаційної сфери регіону) до цілестановлення, що провокує підтримку самого процесу управління цією системою. Екстраполяція такого бачення дослідження процесу розвитку, означає здатність окремо взятої сфери діяльності у регіоні, проходячи через ланцюг випадкових відхилень

під впливом внутрішніх і зовнішніх флуктуацій (змін, спричинених факторами), рухатися цілеспрямовано за обраним, запланованим, координованим, цілеспрямованим, управляючим шляхом розвитку. Це ілюструє функціональний підхід до існування, управління, впливу на соціальну сферу регіону, створення доданої вартості, тривалості функціонування туристично-рекреаційної сфери на регіональному рівні.

Регіональна система взаємодіючи з середовищем функціонує на засадах істотності, взаємозалежності та повторюваності (циклічності) такої взаємодії, що проявляється у законах та закономірностях функціонування і розвитку систем. Закономірності та закони сприяють пошуку та встановлення причин та наслідків явищ, процесів, їхніх результатів, пошуку шляхів усунення негативних та провокування позитивних проявів, прогнозування та планування.

Ураховуючи те, що трактування розвитку стосується будь-чого, що піддається, як мінімум, змінам у часі та просторі, як максимум, - якісно-кількісному стрибку поліпшення відносно певного початкового стану, то розвиток туристично-рекреаційної сфери, що функціонує у межах певного регіону доцільно окреслювати у кількох напрямках.

По-перше, розвиток як прогрес, що супроводжується ускладненням системи у структурному та кількісному сенсі, диверсифікації територіального туристичного та рекреаційного продукту, поліпшення сервісного обслуговування, оптимізація управління, різні форми об'єднання підприємств, виникнення туристичних дестинацій з відповідними їм атрибутами тощо.

По-друге, якісні зміни складу та структури туристично-рекреаційної сфери, що означає здатність регіону та його частин до інноваційної діяльності (продуктової, сервісної, технологічної, кадрової, управлінської, маркетингової, логістичної тощо), відкритість до міжнародних ринків.

По-третє – розвиток туристично-рекреаційної сфери та її компонентів не може відбуватися без адаптації до умов зовнішнього середовища, яке динамічно змінюється. Здатність адекватно, вчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища робить туристичну сферу регіону конкурентоздатною, стійкою та більш відкритою до туристичних потоків, що означає сукупність позитивних ефектів соціально-економічного характеру, проте, може спричинити до виникнення явищ надмірного антропогенного навантаження, овертуризму тощо. Отож, зазначаємо, що зміни у системі певних її компонентів у позитивному напрямку, можуть провокувати негативні ефекти таких змін, що проявляються у стані інших компонентів.

Говорити про класифікацію розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону потрібно крізь призму типів розвитку соціально-економічних систем, що розглянуто у працях [14; 18; 22]. Розвиток соціально-економічних систем розглядається як: іманентна властивість, принцип, закон, процес, явище, результат. Відповідно до таких поглядів на розвиток, автори виділяють низку типів розвитку, що притаманні загалом соціально-економічним системам [6; 8].

Розробляючи класифікацію розвитку туристично-рекреаційної сфери ми також враховували різноманітні теорії та концепції регіонального розвитку, серед яких: кумулятивного зростання (наприклад теорія «нерівномірного географічного розвитку»), зростання за рахунок конкурентних переваг регіону (концепція регіональних конкурентних переваг, Концепція кластерного розвитку, Теорія стимулювання (підвищення) регіональної конкурентоспроможності), сучасні теорії і концепції регіонального розвитку (концепція сталого розвитку, теорія саморозвитку регіонів (ендогенного розвитку), Концепція «соціально орієнтованої економіки», людського розвитку, концепція сприйняття (перцепції) простору, регіонів, міст, місцевостей, теорія конвергентно-дивергентного розвитку територій).

Пропонована класифікація включає в себе ознаки та види розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону (рис.). Серед ознак виділяємо такі: середовище, за часом, функціональна іманентність, масштаб, вид (тип) потенціалу. Ми обрали такі ознаки, що характеризують туристично-рекреаційну сферу з різних точок зору, що відображено у застосуванні певних наукових підходів.

Класифікаційні ознаки та типи розвитку узгоджуються з позиціями, що декларують мету і засади стимулювання розвитку регіонів у Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів». Так, зазначається, що стимулювання розвитку регіонів здійснюється з метою ефективного використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів, а також особливостей регіонів для досягнення на цій основі підвищення рівня життя людей, оптимальної спеціалізації регіонів у виробництві товарів та послуг [13].

Класифікація розроблена на основі таких підходів: системного, структурно-функціонального, галузевого, територіального, хронологічного.

Системний підхід враховує регіон як цілісну геотериторіальну, суспільно-економічну відкриту систему, туристично-рекреаційну сферу як систему, що формує індустрії туризму та рекреації з відповідними підсистемами та компонентами у їхньому структурно-логічному взаємозв'язку.

Структурно-функціональний підхід спонукає виокремлювати функціональні засади розвитку туристично-рекреаційної сфери у контексті планування та прогнозування її тактичного, стратегічного, неперервного поступу. Система туристично-рекреаційної сфери розглядається як керована, здатна виконувати певні функції суспільного, економічного, екологічного, територіально-планувального тощо напрямків.

Рис. Класифікація розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону

Галузевий підхід до класифікації розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону відображає розвиток окремих галузей, їхню кооперацію, відображає мультиплікативний ефект у туристично-рекреаційній сфері, міжгалузевий розвиток, розвиток окремих видів туризму та рекреації на рівні видової спеціалізації, формування регіональних брендів.

Галузевий підхід тісно пов'язаний з територіальним, оскільки систему регіон у контексті розвитку можна розглядати цілісно, а також окремо за певними таксономічними одиницями різного структурно-функціонального, змісту та ступеня інтегрованості тощо.

Варто також зазначити, що туристично-рекреаційна сфера регіону як система розвивається під дією факторів зсередини та факторів зовнішніх, котрі сприяють або обмежують розвиток. Тому при аналізі та класифікаційній приналежності типу розвитку необхідно враховувати генезу внутрішніх чи зовнішніх агентів чи їхньої сукупності. Наприклад світові кризи, пандемія, законодавча база виступають зовнішніми чинниками, а внутрішній кадровий потенціал, інфраструктурна компонента, наявність потенційних ресурсів є внутрішніми стимуляторами (інгібіторами) розвитку.

Класифікаційна ознака за середовищем характеризується розвитком внутрішнім та зовнішнім. Маємо на увазі з одного боку розвиток туристично-рекреаційної сфери всередині регіону та на національному та наднаціональному рівні. Внутрішній розвиток можна трактувати, використовуючи теорію саморозвитку регіонів (ендогенного (внутрішнього) розвитку). Визначаються маркери розвитку, місце регіону серед інших всередині країни та місце регіону у системі міжнародних відносин. Зовнішній розвиток особливо характерний для Західного регіону України (як прикордонного), Карпатського регіону України (його участь, місце у структурі та функціонуванні Карпатського Єврорегіону) тощо.

За часом виділяємо поточний та перспективний розвиток. Поточний розвиток відбувається зараз та проявляється у певному стані системи та її складових у співвідношенні до станів інших систем та регіонів. Його прояви простежуються у порівнянні та співвідношенні величин, що характеризують стан туристично-рекреаційної сфери. Перспективний – це той, що відбуватиметься у майбутньому у певний період часу відповідно до різного типу планування та координації функціонування структурних елементів туристично-рекреаційної сфери на різних рівнях територіальної та ієрархічної організації регіону.

За функціональною іманентністю виділяємо локальний, тактичний, стратегічний та неперервний розвиток. Функціональна іманентність означає сутність розвитку за умови локального (місцевого, на рівні громад на нетривалий період часу), тактичного (на час дії проєктів, планового фінансування на рік чи кілька років), стратегічного (за умови стратегічного планування розвитку галузі, регіону загалом, соціально-економічного розвитку тощо на тривалий період за умови підтвердження намірів відповідними документами, як от стратегіями чи програмами розвитку), неперервний розвиток виходить з дефініції розвитку як філософської категорії як постійна зміна стану системи за умови внутрішньої природи та дії факторів середовища.

За масштабом розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону виокремлюємо дискретний (розвиток окремих територіальних одиниць різного порядку чи управлінської приуроченості). Це може бути розвиток туристично-рекреаційного кластеру, розвитку туризму територіальної громади, району, області, сукупності областей, що представляють регіон як одиницю вищого порядку. Регіональний розвиток представляє, а також розвиток спеціалізованих, у тому числі й рекреаційно-туристичних комплексів регіонів.

За видом потенціалу виділяємо інноваційний, ресурсний, кадровий, інфраструктурний, сталий.

У широкому контексті потенціал трактують як сукупність наявних факторів, котрі можуть біти використані та змобілізовані задля досягнення конкретної мети чи результату. Потенціал може бути явним чи прихованим, використовуваним або не використовуваним [20, с. 226]. Інноваційний розвиток регіону може бути реалізований за умови використання інноваційного потенціалу його територіальних структурних частин, окремих галузей чи підприємств. Відтак, інноваційний розвиток можливий за умови інноваційної діяльності.

Розвиток неухильно узгоджується за наявністю, мірою та ступенем туристично-рекреаційних ресурсів. Тому, виділяємо ресурсний розвиток туристично-рекреаційної сфери. Наявність актуальних та потенційних туристично-рекреаційних ресурсів, що можуть бути використані у відповідній діяльності, характеризує ступінь розвитку за ресурсною ознакою. Такий тип розвитку можна зображати за допомогою матриці взаємозв'язку, тобто відповідність наявності певних ресурсів ступеню їхнього використання, що можна виражати параметральними величинами, наприклад кількість ресурсу, туристично-рекреаційні потоки до ресурсу тощо.

Кадрова складова розвитку туристично-рекреаційної сфери є однією з рушійних сил усіх типів розвитку за різними ознаками. Важливими є факти наявності структури підготовки кадрів для потреб туристично-рекреаційної сфери регіону, можливість навчання протягом усього життя, конкурентоспроможність кадрів, готовність до інноваційної діяльності. Кадровий розвиток виражається також через диференціацію навчальних закладів у підготовці фахівців різного кваліфікаційного рівня.

Інфраструктурний розвиток відбувається у туристично-рекреаційній сфері за рахунок поліпшення інфраструктурної складової туристично-рекреаційного функціоналу, а також за рахунок паратуристичної інфраструктури. Остання призначена для задоволення потреб як туристів, так і місцеве населення, зокрема до неї належать: комунікаційна складова, торговельна мережа тощо). Вважаємо, що комплементарність розвитку туристично-рекреаційної та

паратуристичної інфраструктури створює функціональний каркас для сприйняття та формування образу, іміджу, бренду регіону та його складових.

Сталий розвиток туристично-рекреаційної сфери регіону відбувається не лише на основі наявності потенціалу (ресурсного, кадрового, інфраструктурного тощо), але головню за характером кількісно-якісного його використання задля досягнення відповідних цілей, що йому притаманні. Сталий розвиток туризму досліджується з різних точок зору, що представлено у працях провідних науковців [11; 16]. Виділяємо також дослідження, присвячені сталому розвитку туризму на основі кластерного підходу, що є актуальним для Західного регіону України у контексті активізації кластерних утворень [7; 21]. Прикладом такої активізації, та, відповідно, стимулювання сталого розвитку регіону на засадах кластеризації є соціальний проект «Туристичні кластери 300+». Засновники проекту виступають так званими девелоперами, метою яких є визначення концепту туристичної дестинації (як ключового учасника туристично-рекреаційної сфери), визначення ролі та функцій учасників, візуалізація, стратегія крок за кроком [17].

Висновки. Проаналізовано підходи до регіонального розвитку туризму. Найвагомійші з них зводяться до розуміння його як прогресу, якісних змін у структурі та функціонуванні туристично-рекреаційної сфери, адаптація до умов зовнішнього середовища. При розробці класифікації використано ряд теорій та концепцій, що формують виокремлення класифікаційних ознак розвитку туристично-рекреаційної сфери. Вважаємо, що класифікація допоможе у формуванні стратегічних документів розвитку туристично-рекреаційної сфери на різних рівнях територіально-галузевої та функціональної організації. Подальші дослідження стосуватимуться розробки якісно-кількісних показників, котрі характеризуватимуть типи розвитку туристично-рекреаційної сфери для різноманітних потреб, у першу чергу раціонального туристично-рекреаційного загосподарювання території на засадах сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Алексеева Ю. Регіональні аспекти регулювання туристичної галузі України / Ю. Алексеева // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.- практ. конф. : У 2 т. / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2002. – Т.2. – С. 233-234.
2. Алієва, А. Ю. Сучасні бізнес-моделі розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні [Текст] / А. Ю. Алієва // Український журнал прикладної економіки. – 2020. – Том 5. – № 1. – С. 228–235. – ISSN 2415-8453.
3. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 22 с.
4. Братюк В.П. Перспективи та механізми активізації розвитку туризму в регіоні / Соц.-ек. проблеми сучас. періоду України, 2014. Вип. 5(109). – С. 248-256.
5. Бурмака М. Дефініція поняття «розвиток соціально-економічної системи». Економічний розвиток: теорія, методологія, управління матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Будапешт – Валенсія – Київ, 2013. С. 250–251.
6. Бурмака, М. М. Класифікація типів розвитку соціально-економічних систем / Бурмака М. М. // Економіка транспортного комплексу [Текст] : зб. наук. пр. / Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т; [редкол.: Шинкаренко В. Г. [голов. ред.] та ін.]. - Х. : ХНАДУ, 2013. - Вип. 23. - С. 37-50.
7. Давиденко І.В., Михайлюк О.Л. Механізми державного регулювання кластерної політики у туристичному бізнесі України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 3(20). URL: http://www.easterneuropeebm.in.ua/journal/20_2019/12.pdf
8. Завідна Л. Д. Готельний бізнес: стратегії розвитку : монографія / Л. Д. Завідна. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 600 с.
9. Мала Н.Т., Грабельська О.В. Економічний розвиток підприємства: планування та моделювання / Н.Т. Мала, О.В.Грабельська // Вісник НУ «Львівська Політехніка». – Л.: Видавництво Львівської політехніки. – 2012. – №739. – С. 22-30.
10. Мельник Л. Г. Основи стійкого розвитку : навч. посіб. / Л. Г. Мельник. – Суми : Університетська книга, 2005. – 654 с.
11. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Любіцева О. О. та ін. Стратегія сталого розвитку туризму в Україні: географічний підхід // Географія в інформаційному суспільстві: Зб. наук. праць. – К.: Обрії, 2008. – Т. 1. – С. 191-199.
12. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства: поняття та види. – URL:http://www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp88/knp88_75-81.pdf.
13. Про стимулювання розвитку регіонів. ЗУ/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 51, ст.548. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
14. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнева. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
15. Раєвнева Е. В. Развитие социально-экономической системы: содержательный аспект / Е. В. Раєвнева // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. вип. 192, том 4. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – С. 1003– 1009.
16. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.
17. Туристичні кластери 300+. – URL: <https://travelpeople.com.ua/>.
18. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви [Електронний ресурс] / І. В. Тюха // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>
19. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
20. Фролова З.В. Аналіз інноваційного потенціалу як інструмент формування стратегії розвитку підприємства / З.В. Фролова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – № 1. – Т. 3. – С. 225–228.
21. Шепелев І.Г., Маркова Ю.А. Туристсько-рекреаційні кластери – механізм інноваційного вдосконалення системи стратегічного управління розвитком регіонів / І.Г. Шепелев, Ю.А. Маркова. – URL: <http://infotour.in.ua/shepelev.htm>.
22. Шинкаренко В. Е. Дослідження сутності поняття «Розвиток соціально-економічної системи» / В. Е. Шинкаренко, М. М. Бурмака // Економіка транспортного комплексу. – Харків : ХНАДУ, 2013. – Вип. 21. – С. 73–86.

1. Алексеева Ю. Региональные аспекты регулирования туристической отрасли Украины / Ю. Алексеева // Государственное управление в условиях интеграции Украины в Европейский Союз: Материалы науч.- практ. конф. : в 2 т. / под общ. ред. В.И. Лугового, В.М. Князева. – М.: Изд-во НАДУ, 2002. – Т.2. – С. 233-234.
2. Алиева, А. Ю. Современные бизнес-модели развития туристско-рекреационной сферы в Украине [Текст] / А. Ю. Алиева // Украинский журнал прикладной экономики. – 2020. – Том 5. – № 1. – С. 228–235. – ISSN 2415-8453.
3. Богатырев И.А. Управление развитием компании (по материалам малых компаний мебельной индустрии Украины): Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.01 / Европейский ун-т финансов, информационных систем, менеджмента и бизнеса. – М., 2004. – 22 с.
4. Братюк В.П. Перспективы и механизмы активизации развития туризма в регионе/Соц.-эк. проблемы совр. периода Украины, 2014. Вып. 5(109). – С. 248-256.
5. Бурмака М. Дефиниция понятия «развитие социально-экономической системы». Экономическое развитие: теория, методология, управление, материалы Международной научно-практической конференции. Будапешт – Валенсия – Киев, 2013. С. 250–251.
6. Бурмака, М.М. Классификация типов развития социально-экономических систем / Бурмака М.М. // Экономика транспортного комплекса [Текст]: сб. науч. пр./харьк. нац. автомоб.-взр. ун-т; [редкол.: Шинкаренко В. Г. [глав. ред.] и др.]. – Х.: ХНАДУ, 2013. – Вып. 23. – С. 37-50.
7. Давыденко И.В., Михайлюк О.Л. Механизмы государственного регулирования кластерной политики в туристическом бизнесе. Восточная Европа: экономика, бизнес и управление. 2019. №3(20). URL: http://www.easterneuropeebm.in.ua/journal/20_2019/12.pdf.
8. Завидная Л. Д. Гостиничный бизнес: стратегии развития: монография / Л. Д. Завидная. – Киев: Киев. нац. торг.-эконом. ун-т, 2017. – 600 с.
9. Малая Н.Т., Грабельская О.В. Экономическое развитие предприятия: планирование и моделирование/Н.Т. Малая, О.В.Грабельская // Вестник НУ «Львовская политехника». – Л.: Издательство Львовской политехники. – 2012. – №739. – С. 22-30.
10. Мельник Л.Г. Основы устойчивого развития: учеб. пособие. / Л. Г. Мельник. – Сумы: Университетская книга, 2005. – 654 с.
11. Олейник Я. Б., Шищенко П. Г., Любичева О. О. и др. Стратегия устойчивого развития туризма в Украине: географический подход // География в информационном обществе: Сб. науч. стир. – М.: Горизонт, 2008. – Т. 1. – С. 191-199.
12. Погорелов Ю.С. Развитие предприятия: понятие и виды. – URL:http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp88/knp88_75-81.pdf.
13. О стимулировании развития регионов. ЗУ/ (ВВР), 2005, № 51, ст.548.– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
14. Раевнева О. В. Управление развитием предприятия: методология, механизмы, модели: монография / О. В. Раевнева. – Харьков : ИНЖЭК, 2006. – 496 с.
15. Раевнева Е.В. Развитие социально-экономической системы: содержательный аспект / Е.В. Раевнева // Экономика: проблемы теории и практики: сб. науч. пр. вып. 192, том 4. – Днепропетровск: ДНУ, 2004. – С. 1003–1009.
16. Ткаченко Т. И. Устойчивое развитие туризма: теория, методология, реалии бизнеса. – М.: КНТЭУ, 2009. – 463 с.
17. Туристические кластеры 300+. – URL: <https://travelpeople.com.ua/>.
18. Тюха И. В. Социально-экономическое развитие предприятия: сущность и видовые проявления / И. В. Тюха // Эффективная экономика. – 2012. – № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
19. Философский словарь/под ред. И. Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
20. Фролова З.В. Анализ инновационного потенциала как инструмент формирования стратегии развития предприятия / З.В. Фролова // Теоретические и практические аспекты экономики и интеллектуальной собственности. – 2013. – № 1. – Т. 3. – С. 225–228.
21. Шепелев И.Г., Маркова Ю.А. Туристско-рекреационные кластеры – механизм инновационного усовершенствования системы стратегического управления развитием регионов / И.Г. Шепелев, Ю.А. Марков. – URL.: <http://infotour.in.ua/shepelev.htm>.
22. Шинкаренко В.Э. Исследование сущности понятия «Развитие социально-экономической системы»/ В.Э. Шинкаренко, М.М. Бурмака // Экономика транспортного комплекса. – Харьков : ХНАДУ, 2013. – Вып. Двадцать первый – С. 73–86.

References

1. Alekseeva Yu. Regional aspects of regulation of the tourist industry of Ukraine / Yu. Alekseeva // Public administration in terms of Ukraine's integration into the European Union: Materials of scientific practice. conf. : At 2 т. / Ed. VI Lugovoy, B.M. Knyazeva. - K.: NADU, 2002. - T.2. - P. 233-234.
2. Aliyeva, A. Yu. Modern business models of development of the tourist and recreational sphere in Ukraine [Text] / A. Yu. Aliyeva // Ukrainian Journal of Applied Economics. - 2020. - Volume 5. - № 1. - P. 228–235. - ISSN 2415-8453.
3. Bogatyrev I.O. Management of enterprise development (based on materials of small enterprises of the furniture industry of Ukraine): Author's abstract. dis. Cand. econ. Sciences: 08.06.01 / European University of Finance, Information Systems, Management and Business. - K., 2004. - 22 p.
4. Bratyuk V.P. Perspectives and mechanisms of activation of tourism development in the region / S.-ek. problems today. period of Ukraine, 2014. Issue. 5 (109). - P. 248-256.
5. Burmaka M. Definition of the concept of "development of socio-economic system". Economic development: theory, methodology, management materials of the International scientific-practical conference. Budapest - Valencia - Kyiv, 2013. P. 250–251.
6. Burmaka, M. Classification of types of development of socio-economic systems / Burmaka MM // Economics of transport complex [Text]: coll. Science. pr./Hark. nat. automotive University; [editor: Shinkarenko VG [head. ed.] and others]. - H.: KhNADU, 2013. - V. 23. - P. 37-50.
7. Davydenko I, Mikhailiuk O. Mechanisms of state regulation of cluster policy in the tourism business of Ukraine. Eastern Europe: Economy, Business and Management. 2019. № 3 (20). URL: http://www.easterneuropeebm.in.ua/journal/20_2019/12.pdf.
8. Zavidna L. Hotel business: development strategies: monograph / LD Zavidna. - Kyiv: Kyiv. nat. trade and economy University, 2017. - 600 p.
9. Mala N., Grabelska O. Economic development of the enterprise: planning and modeling / N.T. Mala, OV Grabelska // Bulletin of Lviv Polytechnic National University. - L. : Lviv Polytechnic Publishing House. - 2012. - 39739. - P. 22-30.
10. Melnyk L. Fundamentals of sustainable development: textbook. way. / LG Melnik. - Sumy: University Book, 2005. - 654 p.
11. Oliynyk Ya. B., Shishchenko P., Lyubitseva O. and others. Strategy of sustainable development of tourism in Ukraine: geographical approach // Geography in the information society: Coll. Science. work. - K. : Horizons, 2008. - Vol. 1. - P. 191-199.
12. On stimulating the development of regions. ZU / Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2005, № 51, p.548. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
13. Philosophical Dictionary / ed. I.T. Frolov. - 6th ed., Reworked. and ext. - M. : Politizdat, 1991. - 560 c.
14. Pogorelov Yu. S. Enterprise development: concepts and types. - URL: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp88/knp88_75-81.pdf.
15. Raevneva O. Upravlinnia rozvytkom pidpriumstva: metodologgia, mekhanizmy, modeli: monografia / OV Raevneva. - Kharkiv: INZHEK, 2006. - 496 p.
16. Raevneva E. Development of the socio-economic system: substantive aspect / E. Raevneva // Economics: problems of theory and practice: collection. Science. etc. issue 192, volume 4. - Dnipropetrovsk: DNU, 2004. - P. 1003–1009.
17. Tkachenko T. Sustainable development of tourism: theory, methodology, realities of business. - K. : KHTEY, 2009. - 463 c.
18. Tourist clusters 300+. - URL: <https://travelpeople.com.ua/>.
19. Tyukha I. Socio-economic development of the enterprise: essence and species manifestations / IV Tyukha // Efektyvna ekonomika. - 2012. - № 6. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
20. Frolova Z. Analysis of innovation potential as a tool for forming the development strategy of the enterprise / Z.V. Frolova // Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property. - 2013. - № 1. - T. 3. - S. 225–228.
21. Shepelev I., Markova Yu.A. Tourist and recreational clusters - a mechanism of innovative improvement of the system of strategic management of regional development / I.G. Shepelev, Yu.A. Markov. - URL : <http://infotour.in.ua/shepelev.htm>.
22. Shinkarenko V Research of the essence of the concept "Development of socio-economic system" / V. Shinkarenko, M. Burmaka // Economics of transport complex. - Kharkiv: KhNADU, 2013. - Issue. 21. - P. 73–86.